

Олесь Ільченко про

Леонардо да Вінчі

Карла Ліннея

Жюль Верн

Джона Рокфелера

Лесю Українку

Вінстона Черчілля

ЖИТТЯ
ВИДАТНИХ
ДІТЕЙ

Олесь Ільченко

про

Леонардо да Вінчі
Карла Ліннея
Жюля Верна
Джона Рокфеллера
Лесю Українку
Вінстона Черчілля

ГРИТ

УДК 821.161.2-32+929-053.2-056.45
ББК 84(4Укр)6-44
I-48

Серія «Життя видатних дітей» заснована 2007 р.
Оповідання
Для дітей молодшого та середнього шкільного віку

Художник *Микола Баликін*

Ільченко О.

I-48 Олесь Ільченко про Леонардо да Вінчі, Карла Ліннея, Жюль Верна, Джона Рокфеллера, Лесю Українку, Вінстона Черчилля: оповідання / Олесь Ільченко. – К.: Грані-Т, 2010. – 96 с., іл. (Серія Життя видатних дітей).
ISBN 978-966-2923-79-7

Олесь Ільченко – відомий український письменник – знайомить читача з обдарованими дітьми, чиї дорослі досягнення викликають захоплення та повагу. Винахідник-художник, науковець, письменник-фантаст, багатій-благодійник, поетеса та нобелівський лауреат – ці люди стали відомими в історії особистостями завдяки наполегливості, сумлінності, умінню боротися та перемагати. Книга для тих, хто мріє та прагне стати відомим.

УДК 821.161.2-32+929-053.2-056.45
ББК 84(4Укр)6-44

ISBN 978-966-2923-77-3 (Серія Життя видатних дітей)
ISBN 978-966-2923-79-7

© «Грані-Т», майнові права, 2010

Олесь Ільченко

про

Леонардо да Вінчі

Карла Ліннея

Жюля Верна

Джона Рокфеллера

Лесю Українку

Вінстона Черчілля

Дорогий друже!

У мене до тебе є велике прохання. Якщо ти вже тримаєш цю книгу в руках, то прочитай її від початку до кінця. Навіщо? Адже, можливо, саме зараз, коли ти вчишся в школі, вирішується твоє майбутнє. Ким саме? Багато в чому – власне, тобою. Так-так! У тебе ж є мрія?

Сподіваюся, ця книга зможе тобі підказати, як стати справжньою особистістю, знаною і успішною людиною. Дізнаючись про дитинство різних людей, які згодом стали видатними, ми бачимо, що вони мали надзвичайно потужні й цілісні натури. Вони ставили собі мету і йшли до неї. Попри обставини життя, попри хвороби чи невдачі. Вони вірили в успіх і досягали його. Головною рисою видатних людей була наполегливість, цілеспрямованість. Ці люди уславили не лише себе, а й свої народи, країни.

Чи хочеш ти бути в чомусь схожий на них? Поміркуй і вирішуй. Нічого не досягає лише той, хто не прагне нічого.

Кожна дитина талановита по-своєму.

Пам'ятай про це. Успіхів тобі!

З повагою,
Олесь Ільченко

ОДИН ДЕНЬ ХЛОПЧИКА З ВІНЧИ

У його нотатках нащадки знайдуть чудові архітектурні рішення і проекти, креслення-винаходи танка й парашута, гелікоптера й дивовижних військових машин, математичні розробки й відкриття в галузі анатомії людини, тварин та рослин. Цей чоловік винайде скафандр, підводний човен, пароплав, ласты, велосипед, планер, кулемет. Він першим запропонує встановлювати гарматні батареї на броньованих кораблях, накреслить схеми небачених ткацьких верстатів, машин цдя виготовлення голок, потужних підйомних кранів, оригінальних важелів і гвинтів. У XV столітті ця людина знала про кулькову вальницю, без якої не можна створити принципово нові машини. В житті геніального Леонардо да Вінчі не було фантастичних таємниць, як вважать зараз. Звичайно, в його біографії трапляються загадки, проте шлях да Вінчі напрочуд цікавий та насичений і без усяких «шифрів» та «кодів».

Леонардо розплющив очі. Його розбудив якийсь шум за вікном. На мить йому здалося: він у рідному селищі. Але ж ні – це Флоренція, в якій вирує життя. І гамір, що долинає до нього, – це спорудження чергового будинку. Майстри, учні й підмайстри тут встають рано. Коротка молитва, простий сніданок – і до праці. Місто росте, як ніколи. Воно стало справжньою Меккою теслів, мулярів, художників, інженерів, ремісників.

Леонардо згадав, що саме сьогодні великий майстер Андреа Верроккьо обіцяв показати своїм учням щось незвичайне. З таємничою посмішкою він натякнув про це вчора. Щодня Леонардо в майстерні – боттезі – видатного флорентійця дізнавався про щось цікаве, нове, несподіване. Підліток вирішив не баритися. І от він вже швидко йде до боттеги.

На вулицях міста вже вирує життя. Правильно вчинив його батько, П'єро да Вінчі, що разом із своєю дружиною Альбієрою перебрався до Флоренції. Тут орудують великими грішми, люди купують тут нові ділянки землі, зводять палаци і небачені за красою й архітектурними ідеями храми. Леонардо із утіхою думав, що він може вільно заходити до майстерень, спостерігати за роботою скульпторів, живописців, ковалів... А це дуже цікавило хлопця!

Проте іноді Леонардо огортав сум за селом, яке покинула його сім'я, за бабусею, дідом Антоніо, надто ж

за дядьком Франческо. Лінкуватий мрійник і фантазер, спостережливий і дотепний, дядько відкривав хлопчикові навколишній світ. З ним було так добре! Вони гуляли берегами річки Арно, лежали на траві, розглядали в ній мурашок, що вели своє таємниче життя... А потім

вдивлялися у високе небо Тоскани, спостерігали за шуліками, які кружляли над ними. Франческо звертав увагу Леонардо на кожну рослину, кожну живу істоту й розповідав про них дивовижні історії. Вигадував їх Франческо чи, може, чув од когось – хто знає? Головне, що його слова жадібно всотував Леонардо, немов готуючись так само жадібно пізнавати світ і людину. Як побудоване крило бабки? Воно не схоже на крило голуба, але й комаха, і птах літають... Як їм це вдається? Й чи може людина літати, якщо зробить крила? Своє навчання Леонардо починав зі спостережень за квітами і комахами, птахами й річковими істотами.

Та й тепер, живучи у Флоренції, Леонардо цікавився живою природою. Він ходив за околиці міста, спостерігав за поведінкою звірят, збирав невеличкі гербарії. Засушені рослини він замальовував у своїх нотатниках, щоб добре запам'ятати форму їхніх окремих частин – листя, стебел, квітів – і загальний вигляд. Згодом ці спостереження стануть у нагоді Леонардо-живописцю.

Але зараз хлопчик поспішає до Верроккьо. Хай там що, а майстер таки взяв його до себе! Хіба це не диво? Леонардо подумки ще раз подякував Діві Марії, бо вона почула його молитви, не забула про його мрію стати художником. Адже, щиро кажучи, він знудився у школі міської комуни. Нехай вона була гарною, і вчителі непогані, але хотілося більшого, іншого. Добре, що це навчання після переселення

до Флоренції тривало не надто довго. Батько переконував його не поспішати, адже міська влада не лише платила вчителям за навчання дітей, а й надавала гроші для оренди шкільного будинку. А які гарні підручники були в школі! Крім античних авторів, там

була книга «Міліоне» сла-
ветного Марко Поло,
книжки про тор-
гівлю в рідно-
му місті й да-
леких краях,
про звичаї
в інших країнах.
У тогочасній
Флоренції
була мода
на читання.

І дорослі, й підлітки чи-
тали твори Данте, Бокаччо, Петрарки... Поважні купці
збирали величезні бібліотеки. А вивчення англійської,
французької, німецької мов? Запальний П'єро да Вінчі
доводив, що в школі воно негірше, ніж у Флорентійсь-
кому університеті, заснованому 1321 року!

Справді, в школі Леонардо вивчав і латинську мову,
і граматику, й музику, грав на флейті й на лірі. Остан-
ній інструмент хлопчик опанував чудово і до того ж,
за відгуками багатьох сучасників, «божественно співав
імпровізації». Як писав художник і письменник Джорд-
жо Вазарі у своїх славнозвісних «Життєписах найбільш
знаменитих живописців, скульпторів і архітекторів»:
«В математиці він за кілька місяців досяг таких успіхів,

що сперечався з учителем, часто ставлячи того в безвихідь». Але що вдієш? Найдужче захопили хлопчика малювання та ліплення.

Леонардо йшов до майстерні Верроккьо й міркував про те, як обернулося б його життя, якби одного дня батько не побачив його малюнків? П'єро да Вінчі вперше був вражений своїм дитям: начерки здалися йому дуже вправними. Того вирішального дня П'єро й одніс ті малюнки своєму доброму знайомому, одному із найвідоміших у Флоренції майстрів, скульптору, художнику, ювеліру й музиканту Андреа ді Чьоне, що уславився під іменем Верроккьо. Батько да Вінчі просив майстра сказати, чи й справді в його сина є художній талант? Чи, може, варто йому стати просто нотаріусом – адже мало не всі чоловіки з роду да Вінчі були нотаріусами!

Та сталося диво. Верроккьо був у захваті від малюнків хлопчика. Він попросив батька негайно привести Леонардо до його майстерні. Майстер погодився взяти малого в учні! Приголомшеному П'єро майстер Верроккьо пообіцяв зробити із сина видатного живописця.

Така новина трохи розвіяла тугу П'єро і Леонардо за Альбієрою Амадорі, яка померла такою молодою! І нехай вона для Леонардо була мачухою, та любила його по-справжньому. Леонардо згадав, що люди з селища Вінчі подекували про якусь Катерину, називали

її справжньою матір'ю сина П'єро... Хлопець навіть трохи пам'ятав дивну жінку, що іноді пильно дивилася на нього, коли вони зустрічалися на вуличках селища. То невже це правда? І чому його тато завжди відмовчувався, коли дід чи баба роздратовано згадували про такі плітки?

Від цих думок його відірвали якісь вигуки. Люди стояли й дивилися кудись угору. Хлопчик і собі задер голову й побачив, як хитромудрими пристроями піднімають хрест на баню нового храму. Леонардо був вражений. Як можна вигадати такі механізми? Вони ж мало не самі здійснювали неймовірну роботу. Він теж винайде щось незвичайне! І всі будуть в захваті не лише від його картин, скульптур, але й від дивовижних, небачених машин. Він вірить у це!

Тим часом хлопчик уже підійшов до майстерні.

У боттезі у видатного флорентійця Верроккьо можна було побачити людей чи не всіх творчих і інженерних фахів того часу: художників, скульпторів, ковалів, мідників, ливарників, теслів – ті люди творили чудові пам'ятники, картини, механічні вироби, музичні інструменти й навіть ремонтували різні речі. Не забуваймо, що інженерне мистецтво було складовою частиною мистецької праці. А серед хлопчиків, що навчалися у Верроккьо, вирізнялися двоє – Перуджино і Боттічеллі.

Аж ось і майстерня! Леонардо привітався із паном Верроккьо, який завжди першим приходив до боттеги.

Вже почали збиратися підмайстри, учні, майстри. Андреа Верроккьо давав доручення на сьогоднішній день – що робити в першу чергу, а що слід завершити найближчими днями. Він уважно спостерігав за роботою та творчим розвитком

Леонардо і вважав його одним з найталановитіших своїх учнів. Та що там казати: шлях від підмайстра до справжнього учня да Вінчі пройшов напрочуд швидко. Він, як зауважив Верроккьо, старанно, наполегливо вивчав майстерність художника і скульптора. Леонардо залюбки пізнавав принципи дії різних інструментів для зведення стін, храмових бань, фортечних веж, механізмів для підняття й перенесення вантажів, знарядь для литва металів... А починав да Вінчі – смішно й згадувати – з прибирання майстерні, перенесення розчинів тощо. Трохи згодом були більш почесні й складні роботи: приготування тиньку і фарб.

Сьогодні Верроккьо вирішив показати своїм учням маленький винахід, який видався майстрові дуже дотепним і практичним. Коли учні й підмайстри оточили

Андреа, той узяв крейду, теплу воду і почав обережно змішувати їх. Вийшла якась м'яка маса. Верроккьо покрив нею бронзове обличчя давньоримської статуї. Коли маса затвердла, він зняв її й отримав точний відбиток статуї.

– Зрозуміли? – усміхнувся майстер. – Просто і гарно. Городяни хочуть залишати собі напам'ять маски,

з облич своїх покійних родичів. Ми допоможемо їм у цьому!

Він звернувся до своїх учнів – да Вінчі й ді Креді.

– Леонардо і Лоренсо! Будете готувати розчин для гіпсових масок!

Хлопці зраділи, а Леонардо не втримався, дістав свій нотатник і почав швидко записувати все, що побачив. Лоренсо ді Креді з подивом дивився на друга: Леонардо швидко писав справа наліво та ще й лівою рукою! Зазвичай Леонардо робив свої нотатки потайки, але тут не втримався й вирішив записати враження просто в майстерні!

Хлопчик завиграшки малював і писав обома руками. Часто Леонардо навіть віддавав перевагу лівій руці. Згодом він постійно писатиме «навпаки», і його нотатки скидатимуться на якийсь тайнопис. Деякі з них можна буде прочитати лише у дзеркальному відображенні, а інші й справді доведеться розбирати як шифр. Упродовж свого життя Леонардо да Вінчі створить тисячі сторінок своїх записів із кресленнями, відкриттями, роздумами, анатомічними студіями. Ці рукописи назвуть кодексами.

Невдовзі станеться визначна подія в житті майбутнього генія, про яку Вазарі у своїх Життєписах згадує так: «Леонардо да Вінчі, коли ще був зовсім юним і учнем у Верроккьо, розписав одного з янголів,

найчудовішого з усіх. І це стало причиною, чому Андреа з того дня вирішив не торкатися пензля». Мова йшла про картину «Хрещення Христа», над якою працювала майстерня Верроккьо. Учень перевершив учителя. Кажуть, що Андреа на знак творчої перемоги Леонардо символічно зламав свого пензля.

Це і є справжній початок дорослого життя да Вінчі. А поки що хлопець готує гіпсовий розчин... І тут ми мусимо попрощатися із Леонардо. Адже те, що було із ним далі – зовсім інша історія.

Історія людини в історії людства

Леонардо да Вінчі народився 15 квітня 1452 року. Син флорентійського нотаріуса і селянки, він жив та працював спочатку у Флоренції, потім при дворах різних князів, усюди пропонуючи грандіозні плани і ніде не знаходячи справжнього розуміння. Втомлений і розчарований, Леонардо в січні 1516 року прийняв запрошення короля Франциска I переїхати до Франції і тут прожив останні чотири роки свого життя в замку Клу, завершуючи розпочаті роботи.

Леонардо віртуозно грав на лірі. Досить часто його знали саме як музиканта, а не як художника або винахідника. Він перший пояснив чому небо блакитне. У книзі «Про живопис» він писав: «Блакить неба відбувається завдяки товщі освітлених часточок повітря, яка розташована між Землею і чорнотою, що знаходиться зверху».

Він був амбідекстером – однаково володів правою і лівою руками. Леонардо не мав прізвища в сучасному розумінні; «да Вінчі» означає просто «(родом) з містечка Вінчі». Повне його ім'я – італійською **Leonardo di ser Piero da Vinci**, тобто «Леонардо, син пана П'єро із Вінчі». Він, скоріше за все, не залишив жодного автопортрета. Вчені засумнівалися у тому, що відомий автопортрет сангіною Леонардо, що датується 1512–1515 роками, що зображає його в похилому віці, є саме його портретом. Вважається, що, можливо, це лише етюд голови апостола для «Тайної вечері».

КОРОЛЬ КАРЛ

Перед вами розповідь про дитинство людини, яка змінила уявлення про світ живої природи. Цей шведський вчений не просто описав для науки півтори тисячі видів рослин і тварин й не лише дав їм назви латинською мовою, які й досі застосовуються у вченому світі – він описав справжню, наукову систему живої природи, де кожна істота зайняла своє визначене місце. Всі тварини і рослини він розташував у природному порядку. цВ «мішанині» всього живого він зумів розпізнати струнку організацію життя, де окремі, але подібні істоти об'єднуються у види, родини, ряди, класи, типи, царства живої природи – навіть людину він поставив серед інших тварин, хоча й не на рівні із ними. Він любив лад у всьому. Звали його Карл Лінней. У Києві вже багато років існує Товариство шанувальників Карла Ліннея. Як його голова, я не міг не написати про цю геніальну людину.

Лютеранський пастор Нільс Лінней поливав рослини в своєму квітнику. Незаможний сільський священик пишався тими дивоцвітами, які викохав на невеликому клаптику північної землі. Сусіди шанували його, дивувалися його наполегливості й стараності, а заодно позичали в Нільса насіння, саджанці, запитували про те, як вирощувати й доглядати різні рослини. Радилися із пастором усі, хто хотів прикрасити живими квітами ділянку біля власного дому. Нільс охоче розкривав секрети квітництва і садівництва: ділитися усім, що маєш, із ближніми своїми – то заповідь Божа... А добрим словом – і поготів. Уся земля, на думку Нільса, мусить бути садом Божим. І кожній людині слід опікуватися своєю ділянкою землі, творити на ній таку собі подобу маленького райського саду. Як стало б гарно довкола, якби кожен плекав свій сад! Так думав-мріяв пастор, коли до нього підійшла його дружина, Христина Бродерсонія.

– Що тобі, душе моя? – усміхнувся Нільс, ставлячи лійку на землю й ніжно обіймаючи жінку.

– Нільсе, ти знаєш... Ох, чи варто говорити про це зараз? – вагалася Христина.

– Якщо вже почала, говори, – усміхнувся пастор.

– У нас буде дитина! – швидко промовила жінка, й додала: – Я мрію, щоб це був хлопчик!

– Бог почув наші молитви, – захвилювався Нільс. –

Уявляю, який він виросте розумний!

– І гарний! – замріялася Христина.

* * *

Отак триста років назад, наприкінці травня 1707 року, в селищі, власне, у селі Рьосхульт, у Швеції, народився хлопчик Карл. Йому судилося стати одним з найвизначніших природознавців усіх часів і народів. Чому? Та бодай тому, що він побачив закономірність у тому безладі, яким світ живих істот видавався більшості людей того часу. Він «розклав по поличках» усі відомі живі організми. Він довів, що в природі

є своя злагодженість, гармонія, а не просто незліченна кількість істот, які бігають, плавають, літають або ростуть собі на одному місці.

* * *

Від початку свого життя Карл був близький до природи. І не тільки тому, що всі його предки були селянами, а дитинство його минало на лоні природи. У вісімнадцятому столітті людина ще не настільки віддалилася від зелених лук, гаїв, срібних озер, примхливих річок, щоб пізнати такі слова, як «забруднення довкілля», «алергія», «парниковий ефект» тощо. Світ був цілісний, розумно влаштований, гарний... І таємничий. Адже нові землі, нові рослини і тварини тільки-но відкривалися допитливими мандрівниками і вченими Європи.

Перше, що запам'яталося маленькому Карлові – то усмішка тата, люблячі очі мами і квіти, багато квітів у їхньому ошатному будинку в Стенброгульті, містечку, куди через рік після народження Карла переїхала сім'я Ліннеїв. Пастор Нільс почав правити службу в тамтешньому храмі. А сад, новий сад пастора, уславився на всю округу.

Перші мандрівки Карла Нільссона, як за скандинавською традицією звали маленького Карла, були не такими вже й далекими – він гуляв батьківським

садом. За недовге північне літо трав'янисті рослини в садку встигали стати справжніми велетнями, принаймні такими їх бачив Карл. А луги й переліски, де часом гуляла вся родина, були, як на хлопчика, дрімучими джунглями. Про ті непролазні хащі, про дивовижні нові землі й далекі теплі країни часом розповідали гості родини Ліннеїв – вправні шведські моряки. Розповіді цих засмаглих нащадків відважних вікінгів Карл слухав, як казки, як неймовірні, неправдоподібні історії, в які все ж таки хотілося вірити. Один з цих моряків якось привіз і подарував Христині чудову засушену квітку – навіть у такому вигляді вона була неймовірно гарна. Раптом Карл уявив, якою ж чарівною була та квітка у себе вдома, коли росла десь на далеких тропічних островах...

* * *

Якось Христина побачила, що Карл старанно копирсається паличкою в землі. Поблизу батьківських грядок він намагався створити свій маленький горідчик. Карл акуратно «садив» у землю зілля, галузки і квіти, що вже пообсипалися зі своїх пишних суцвіть.

– Карле, що це ти робиш? – здивувалася мати.

– Хочу робити квіти, як тато!

Вона засміялася, почувши оте «робити квіти». І погукала Нільса.

– Тату! Подивися! У мене теж росте садок! – пишався своєю роботою Карл.

– Бачу, бачу! – серйозно мовив Нільс. – Але тобі бракує доброго реманенту. Паличкою багато не скопаєш!

Нільс зробив синові маленького заступа, граблі, розповів, коли поливати різні рослини, коли слід сіяти насіння, як готувати ґрунт і квіти до зими. Відтепер більшу частину вільного часу малюк займався «Карловим садком», як назвали цей клаптик землі Христина і Нільс.

– Дивний наш син, – зітхала мати. – Чи не краще було б йому гасати із хлопчачками, бути таким, як усі?

– Бути таким, як усі – просто. А нехай-но спробує бути інакшим, – замислено відповів Нільс. – Стати звичайним він ще встигне. А от чи вистачить йому снаги знайти свій шлях?

– Ти гадаєш? – з надією в голосі запитала Христина. Вона глибоко в душі хотіла, щоб Карл був кращим, не таким, як звичайні бешкетники-хлопчачки. І водночас чомусь боялася цього.

* * *

Минав час. Карл із задоволенням читав Святе Письмо, усі книжки, які міг знайти вдома чи випросити в сусідів... І не покидав свій садок. Спостереження за квітами й за природою стали для нього справжньою пристрастю. Іноді Карлові здавалося, що він починає

вловлювати якісь закономірності в навколишньому світі, світі живих істот. Він з подивом помітив, що квітки яблуні, вишні, сливи і дикої шипшини завжди мають по п'ять пелюсток. Що воно означає? Чому в жита і клена квітки такі дрібні, майже непомітні, а троянди своїми незрівнянними квітами так тішать око? В чому полягає Божественний План природи і світу? Карл твердо вірив, що існує якийсь єдиний задум, за яким і були створені всі живі істоти...

Настав день, коли батько сповістив Карла, що час іти до школи, – адже майбутньому природознавцеві було вже десять років.

Карл чекав цього дня і трохи боявся його. Яким буде вчитель? Про що говорити із хлопчачами у школі?

Про свій садок і квіти?
Чи не насміхатимуться
з нього школярі?
Але навчання оминати
було неможливо.
І Карл вступив

до так званої нижчої граматичної школи в містечку Вексьйо.

Він провчився в ній з 1716 до 1724 року.

Дні в школі минали одноманітно.

Карл уже добре писав і рахував, хоча й не був найкращим

учнем. Узимку навчання йшло якось само собою. Карл уважно слухав вчителя і легко засвоював уроки, та як закінчувалася довга і похмура північна зима і, мальовничі пагорби вкривала зелень, висидіти на уроках було дуже важко. Хлопець постійно думав про свій садок, про нові рослини, які він посадить цієї весни... Карл згадував птахів, які поверталися до Швеції із вирію. Раптом він усвідомив, як подібні між собою різні синиці їхнього краю: велика й мала, лазурова й ремез. Мабуть, вони близькі родичі і становлять якусь родину. Так само подібні між собою гайворон, крук, сорока, сойка, гава... Його думки обірвав голос учителя.

– Карле! Ти що, лічиш гав? Чому ти мене не слухаєш?

– Я слухаю... – зашарівся хлопчик, а сам подумав: невже він у голос сказав слово «гава»?!

Одноманітне шкільне життя змінилося, коли батьки вирішили зробити наступний крок у навчанні сина і перевести його до гімназії. Кількість вчителів зросла, уроків побільшало. Та й запам'ятовувати необхідно було силу-силенну всякої всячини, часто й геть нецікавої... Карл нудився над приготуванням шкільних завдань на наступний день. Хоч би швидше закінчити цю гімназію!

Проте батьки мріяли, що Карл стане богословом, священиком і часом навіть давали йому прочухана, коли хлопець поринав у якісь думки та візії.

Отож Карл потроху вчився, за переказами – без особливих успіхів і досягнень. Нільс Лінней почав уже було думати, щоб забрати сина з гімназії... Але директор цього навчального закладу бачив у Карлі видатне обдарування, непересічні здібності до «натуральної історії», тобто до природничих, біологічних наук. Так само, як і добрий друг батьків Карла Ліннея, природознавець Йохан Ротман. Можливо, саме цій людині ми завдячуємо тим, що Карл Лінней твердо ступив на свій шлях, який вивів його до висот науки, слави і безсмертя в людській пам'яті.

Йохан Ротман зумів переконати Нільса Ліннея, щоб той дозволив Карлу вивчати з ним, лікарем і фізиком, медицину. Адже цей фах був близький до Карлових уподобань – науку про рослини, ботаніку, тоді вважали невід'ємним складником медицини.

Батько, трохи вагаючись, дав згоду на такі «додаткові заняття». Все ж таки він вважав, що теологія, богослів'я – то вершина всіх наук і людських знань. Втім, лікувати людей, бути шанованим медиком – теж непогано...

Не забуваймо, що за тої пори почався бурхливий розвиток природничих наук, які немовби почали заперечувати богослів'я, конкурувати із ним. Це уявне протистояння бентежило Нільса Ліннея так само, як і багатьох інших людей. Але слід віддати належне пасторові – той не перешкодив розвитку Карла. Ба більше: коли Нільс побачив, що заняття з медицини не тільки не заважають навчанню в гімназії, а навіть поліпшують його, батько повністю підтримав наполегливого хлопця.

Ротман прищепив Карлові й любов до латинської мови – мови біології, медицини, загалом усієї тогочасної науки. То був чудовий, дзвінкий і шляхетний засіб спілкування між усіма вченими Європи. Карл швидко відчув смак мови Давнього Риму й залюбки читав Вергілія та інших античних авторів.

Йохан Ротман був задоволений Карлом Ліннеєм. Вчитель вже бачив у хлопцеві великого вченого. І він не помилявся. Багаті знання, наполегливість, начитаність і вміння мислити відкривали перед Карлом браму до великої науки, до всесвітнього визнання, до слави.

* * *

...Після гімназії будуть університети в шведських містах Лунді й Упсалі, навчатиметься Карл і в Голландії. Він отримає ступінь доктора медицини, здійснить знамениту мандрівку Лапландією, стане одним із засновників і першим президентом Шведської академії наук. Його праці з ботаніки вивчатимуть багато поколінь науковців. Йому дадуть шляхетну приставку «фон» до прізвища, його називатимуть «королем ботаніків», «північним Плінієм» – на честь видатного античного природознавця. Його величатимуть «другим Адамом». Адже Карл Лінней услід за першою людиною, яка дала наймення рослинам і тваринам у райському саду, також дав прості й зрозумілі латинські назви живим істотам.

А поки що після уроків Карл знову йде до свого саду, до своїх рослин і квітів. Він уже розгадав деякі їхні таємниці. Але скільки ще потрібно дізнатися! Залишимо його тут. Не заважатимемо. Роботи у вченого дуже багато!

Історія людини в історії людства

*Карл Лінней народився 10 січня 1707 року в Швеції. Його батько був сільським пастором і хотів, щоб син унаслідував його паству. Але Карл обрав собі інший шлях. Він заснував сучасну біологічну систематику, увів бінарну систему номенклатури (зрозуміліше: при визначенні виду присвоюється його латинська родова і видова назва, наприклад, *Homo sapiens*). Також вчений описав 1500 видів рослин і тварин. Він вважав, що родини живих організмів були створені Творцем одночасно, а види є варіантами родин – вони незмінні з моменту творіння. За своє життя Карл Лінней був першим президентом Шведської Академії наук, почесним закордонним членом Петербурзької Академії наук. У 1735 році переїхав у м. Хартекамп (Голландія), де завідував ботанічним садом. Його відданість науці була цілковитою. Завдяки працям цієї людини ми дізнались багато цікавого і корисного про себе і про навколишній світ.*

ЖИТТЯ ТА
НЕЙМОВІРНІ ПРИГОДИ
ХЛОПЧИКА З НАНТА
ЖЮЛЯ – ГАБРІЕЛЯ ВЕРНА

«О діти, діти! Ви не вчилися по-справжньому на зорі свого віку! Але так буває завжди: на щастя, сумлінні діти в дорослому віці найчастіше стають тупуватими молодими людьми і довершеними бовдурами».

Це уривок з листа відомого письменника Жюль Верна, якого він написав своєму батькові. Він іронізував і над освітою, і над самим собою... А яким був Жюль-Габріель у дитинстві? Як він навчався? Які захоплення в нього були? Щоб розповісти про це, треба написати роман у дусі Жюль Верна!

ТАЄМНИЦЯ ПАНІ САМБЕН

І діда, й батька Жюля Верна звали П'єрами. Жили вони в місті Нант. І обидва були правниками. А також – знавцями літератури та й узагалі широко освіченими людьми. Біографи кажуть, що дідусь Жюля полюбляв віршувати і вмів це робити дуже добре, навіть витончено. А ще він цікавився технікою, винаходами й наукою. Мати Жюля, Софі, як згадують сучасники, вносила людяність і душевне тепло в інтелектуальне середовище родини Вернів.

Маленький Жюль бачив чимало людей, котрі зверталися по юридичні поради до його батька і діда. О, серед них були дуже цікаві особистості! Багато клієнтів побувало у далеких екзотичних країнах, між іншим, вони розповідали і про свої мандри. Жюль із захватом слухав про дивовижні острови, тропічні ліси і ріки, що були більші за моря. Чи не тоді у Жюля виникла мрія побачити ті дивовижі на власні очі?

Коли хлопчикові виповнилося п'ять років, батьки віддали його до своєрідного приватного дитячого садку пані Самбен. Та Жюля Верна не стільки цікавило навчання і виховні приписи цієї дивної пані, скільки її таємнича поведінка. Мало не щодня жінка ходила на берег моря і пильно вдивлялася кудись у далечінь. Вона могла несподівано припинити розмову, обірвати

сама свою думку і зануритися у поважні роздуми. До того ж пані Самбен страх як не любила розмов про небезпечні мандрівки і невідкриті землі. Лише згодом Жюль довідався, що жінку називали вдовою капітана, і вона чекала на свого чоловіка, який зник безвісти у далеких морях. Її постійно переконували, що моряк вже не може повернутися. А вона все одно ходила берегом моря і цікавилася кожним судном, що прибувало в порт із країв з дивними назвами.

Жюль уявляв пригоди капітана бойового корабля, його відвагу, витримку і безстрашність. Можливо, він і досі перебуває в полоні у тубільців-канібалів, у диких джунглях чи на забутих Богом островах? А може, він уже втік і повертається до рідної Франції?

Уява Жюля працювала чудово. Часом йому здавалося, що він міг би розповісти все життя цього капітана, переказати всі його пригоди...

ПІДСТУПНІСТЬ І ЛЮБОВ

У Жюля-Габрієля був молодший брат П'єр. Його, як ви здогадалися, назвали на честь діда і батька.

Як і всі хлопці, Жюль і П'єр билися і мирилися, разом гуляли, вчилися, пустували.

Якось батьки віддали їх до школи-семінарії

Сен-Станіслав. Почалося навчання. Нам відомо, які

предмети любляв Жюль Верн: вчителі відзначали його

успіхи у вивченні географії, написанні творів, співах...

Наступні роки навчання

підтвердили його пристрасть до географії та латинської і давньогрецької мов. Вчився хлопчик добре, хоча й не був найкращим учнем. Було зрозуміло, що він охоче пише і перекладає з різних мов.

Згодом Жюль Верн почав навчатися в ліцеї. Зірок із неба, як кажуть, він не хапав, проте опановував науки наполегливо і охоче. Педагоги якщо й відгукувалися про нього, то схвально. Випускні іспити Жюль склав без особливих зусиль.

Брати полюбляли гуляти в морському порту та на його околиці. Вітрильники, що прибували до причалів з усього світу, немовби привозили з собою спокусливий вітер далеких мандрів. Із суден вивантажували різні, часом чудернацькі товари, а моряки в тутешніх тавернах розповідали дивовижні історії про пригоди на морі та суходолі. Залишалось тільки слухати смаглявих морських вовків і вірити їхнім оповідкам.

Один з тих моряків, кульгавий бородатий чолов'яга, любив згадувати про пригоди англійця, який врятувався з безлюдного острова, кинувши в море добре закорковану пляшку із запискою про місце свого перебування. І ту пляшку таки виловив якийсь бриг! Папір трохи підмок, чорнило розпливлося, але моряки збагнули, де саме треба шукати бідолаху британця. Жюль слухав розповідь, широко розплющивши очі. То було просто неймовірно, але так хотілося, аби сказане було правдою!

Жюль і Поль заздрили юнгам свого віку, яких вони зустрічали в порту й на міських вулицях. Хлопцям вдалося познайомитися з деякими молодими моряками, й вони дізналися, як живуть і працюють моряки на кораблі під час далекого плавання. Юнги трохи хизувалися своїм становищем і часом з погордою розмовляли з Жюлем і Полем, які були просто в захваті від близькості до «справжнього життя».

Тим часом одинадцятирічний Жюль Верн звернув увагу на свою двоюрідну сестру, кузену Кароліну Тронсон. Дівчинка була старшою від Жюля лише на один рік, проте вже кокетувала із хлопчиками як могла. Нашого героя охопило почуття, якого він ще не знав. Йому хотілося постійно бути поруч із дівчинкою, щось розповідати їй і, зрештою, здійснити якийсь подвиг на її честь. Кароліна лише поблажливо усміхалася, дивлячись на поведінку Жюля. І цим ще більше розпалювала хлопця. Минали дні, місяці, й наш герой нарешті зрозумів, що дівчинка просто кепкує з нього.

Ображений Жюль замислився над своєю нещасливою долею. «Таке ставлення до мене! Я їй цього не подарую!» – міркував Верн. І він розробив чудовий план. Відтепер ним будуть захоплюватися всі, а Кароліна довіку жалкуватиме, що відкинула почуття такого сміливця і героя. Жюль вирушив до порту.

МАНДРІВКА ДО ВЕСТ-ІНДІЇ

В гавані Нанта було, як завжди, повнісінько різних суден. Жюль Верн ішов і милувався бригами та шхунами, проте він шукав одну людину, яка була йому конче потрібна. Це був юнга Жак, з яким Жюль заприятелював десь рік тому. Нарешті Жюль побачив Жака, який змотував якусь линву біля трищоглового корабля.

– Привіт, Жаку! Що робиш?

– Готуємося до відплиття. Наша шхуна йде до островів Вест-Індії! – гордовито мовив Жак.

У Жюля перехопило подих. Це знак долі! Це той випадок, про який він так мріяв!

– Слухай-но, Жаку, – почав Верн. – А чи не могли б ми помінятися із тобою місцями – я пішов би у плавання на твоїй шхуні «Кораллі», а ти поки що залишився на березі. Ти, як досвідчений моряк, зможеш легко знайти місце юнги на іншому судні. Можу тобі заплатити! Ось я заощадив трохи грошей!

Жюль показав Жаку шкіряний гаманець. Жак аж свиснув від несподіванки. Гроші йому не завадили б, а влаштуватися на інше судно він й справді міг. Жак знав усе про всі кораблі в порту.

– Гаразд, – погодився Жак, трохи поміркувавши. – Сподіваюся, під час біганини перед відбуттям судна

нашу підміну не помітять. А ти голову нахилий і швидко виконуй усі накази. Ну, давай гроші. Все буде гаразд.

– Дякую! – зрадів Жюль. І нехай тепер дехто поплаче за ним, поки він буде йти через Атлантичний океан!

– Але треба ще знайти Луї, мого приятеля, – зауважив Жак. – Він доправить тебе шлюпкою на шхуну і повернеться назад. А тепер міняймося одягом. У таких панталонах юнги не ходять!

Хлопці перевдяглися, і незабаром Жюль опинився на кораблі. Команда й справді попервах не помітила, що в неї новий юнга. Вітрильник вийшов у відкритий океан, і Жюль вперше побачив своє місто з моря. Поки що «Кораллі» прямував до сусіднього порта Пембеф, щоб там забрати деякий вантаж.

Тим часом у домі Вернів почалася справжня паніка: Жюль зник без сліду. Коротке розслідування, опитування сусідів і знайомих дало змогу батькові встановити повну картину втечі. П'єр встиг сісти на пароплав – один з перших потужних кораблів із паровим двигуном. Пароплав ішов до того ж порту Пембеф...

У батька був свій план!

Перша мандрівка Жюля Верна завершилася зовсім не так, як він гадав. Батько зняв бідолашного «юнга» зі шхуни. Вдома Жюль отримав порцію різок, а потім його посадили на хліб і воду. Ба більше – хлопця змусили присягнути, що надалі він буде мандрувати тільки подумки.

ПОЧАТОК ШЛЯХУ

Хоч як там було, а дорослий Жюль Верн здійснив небагато подорожей. До Шотландії, до Сполучених Штатів Америки, круїз Середземним морем...

Після описаної пригоди Жюль Верн і далі навчається в ліцеї. Він багато читає, в тому числі й художньої

літератури. І навіть пробує сам писати – всякі смішні п'єски. Він постійно згадує про Кароліну...

Батьки хотіли, щоб Жюль став правником, як всі чоловіки в їхній родині. Хлопець готується до вступних іспитів. П'єр хоче, щоб його син отримав вищу освіту в самому Парижі!

І от Жюль Верн зі своїм другом Едуардом Бонамі вирушають до столиці. Вони наймають кімнату, навчаються. Жюль захоплено поринає у паризьке життя. Тут він знаходить справжнє, нове захоплення – театри. Він продовжує писати – «сам для себе», як каже. Але доля і талант уже вели Жюля Верна. Його рідний дядько по матері, Шатобур, який знав чи не весь мистецький світ Парижа запровадив Жюля до літературних салонів столиці. Кращої послуги годі було й чекати. Адже Верн уже твердо вирішив стати літератором, а не юристом.

За того часу бути «своїм» у літературних салонах давало змогу поринути в омріяний світ справжніх письменників, видавців, перших читачів і палких прихильників.

Так розпочалося сходження юного Жюля Верна на Олімп слави. Попереду – його вирішальна зустріч із іншим Жюлем, видавцем Етцелем, який відразу збагне, що талант письменника потребує підтримки. Їхня співпраця триватиме дуже довго. І Верн іще напише і про дітей капітана Гранта, і про переліт на повітряній кулі

навколо Землі, і про мадрівки на Місяць і до самісінького центру нашої планети, і про Гаттераса й Немо, і про таємничі плавучі острови... Все буде попереду. А поки що Жюль Верн шукає в своїй паризькій кімнатці щось пристойне з одягу, аби піти увечері до салону літераторів.

Історія людини в історії людства

Жюль Верн народився 8 лютого 1828 року в місті Нанте. Його батько був адвокатом і походив з родини прованських юристів. Жюль теж готувався стати юристом. Проте знайомство з літературними колами та особистий вплив Олександра Дюма-батька звернули його на письменницький шлях.

Літературну діяльність він почав у 1849 році як автор п'єс і лібрето для опер. У 1863 році він опублікував роман «П'ять тижнів на повітряній кулі». Це був його перший роман письменника-фантаста. У своїх романах автор зміг передбачити багато технічних відкриттів майбутнього: підводний човен, акваланг, телебачення, космічні подорожі та багато іншого. Він також бездоганно змальовував подорожі, які сам здійснив за своє довге життя.

За 77 років життя Жюль Верн встиг побувати у Англії, Шотландії, Скандинавії, Лісабоні, Гібралтарі, США, Алжирі, Нідерландах, Німеччині, Данії та ще в багатьох країнах і містах світу. Можливо, саме це робило його романи настільки жвавими і цікавими. Крім незліченних подорожей та цікавих описань техніки автор вмів створювати

*яскраві та благородні образи героїв
(капітан Грант, капітан Немо), симпатичних
та чудернацьких вчених (доктор Ліденброк,
Жак Паганель). Протягом 40 років Жюль Верн
щороку писав щонайменше одну книгу.
Всього за своє життя він написав приблизно 60 робіт.*

ΡΑΗΟΚ ΡΟΚΦΕΛΛΕΡΑ

Якось гуляючи із приятелем, худенький хлопчик сказав: «Коли я стану дорослим, у мене буде сотня тисяч доларів. Я прагну цього, і так буде». «Цей американець свято вірив, що Бог пошле йому заможність, високе становище серед людей, можливість впливати на них і робити свою країну кращою. А до всього додасть сто років життя. Чоловік той помре за шість тижнів до свого 98-річчя. І все інше Бог йому теж дав. «Я отримав цей дар і благословення лише тому, що Господь твердо знав: я віддам ці гроші ближнім». Так говорила людина, чие ім'я стало символом багатства й успіху в бізнесі, Джон Рокфеллер, мільйонер, який більшу частину своїх неймовірних статків передав людям і рідній Америці.

Джон Рокфеллер потягнувся в кріслі, в якому сидів за письмовим столом, перед купами квитанцій, кошторисів... Цифри, суцільні цифри. Багатьох людей просто нудить від нескінченних рядів і колонок із закарлюками. А Джон любив їх. Вони вносили порядок і логічність у непевний світ, чітко вказували на зростання прибутків або на можливість збитків. Цифри свідчили про підступ і обман, добро і поступ. Вони були, мов слова у конторських і бухгалтерських книжках, які в свою чергу скидалися в очах Рокфеллера на Святе Письмо підприємництва. І якщо Біблію ще слід було досягнути і зрозуміти, й часто на це не вистачало життя, то записи якого-небудь гросбуха промовисто розкривали Джону весь хід його бізнесу.

Уже пізно. Слава Богу, справи йдуть добре. Можна й відпочити. Джон потягнувся ще раз і згадав свій ранок, ранок того дня, коли все почалося.

26 вересня 1855 року. Він часто згадував той день і святкував його з більшою втіхою, ніж день свого народження.

Давним-давно Джон ніяк не міг влаштуватися на роботу. Дивина, але так і було... Всі контори і фірми Клівленда вже майже два місяці не хотіли брати на роботу худого 16-літнього юнака. Але в хлопця був характер. Він склав список фірм і щоранку обходив їх, пропонуючи свої послуги. І щоразу чув ввічливу

відмову. Джон не здавався. Коли він обійшов усі можливі заклади і його список вичерпався, Рокфеллер пішов на друге коло. І знову переступав поріг уже відомих фірм.

Вдруге чи втретє він зайшов до офісу компанії «Гюіт і Татл»? То вже не має особливого значення. Фірма перепродувала усілякі товари і пропонувала клієнтам перевезення вантажів. Спочатку із Джоном поговорив Генрі Татл, молодший партнер Ісака Гюіта, а потім і сам Гюіт. Фірма потребувала молоду людину, яка розумілася б на бухгалтерії. На той час Джон уже закінчив трьохмісячні бухгалтерські курси. Хлопець був уважний в роботі, акуратний і педантичний. Господарям фірми сподобався акуратний почерк Рокфеллера, й вони взяли його. Почалося навчання і робота водночас. Джон на практиці мав застосувати і поліпшити набуті знання. Через три місяці він отримав першу платню.

Із доларами в кишені Джон вийшов з контори. Він не міг повірити у своє щастя. Невже настав кінець вічним злидням і поневірянням його матері, братів та сестер? Джон згадував свого діда, який щодня заглядав у чарку, свого тата, який місяцями не з'являвся в їхньому домі...

Коли почалися їхні біди? Джон не міг пригадати. Скільки він себе пам'ятав, сім'я завжди тяжко

працювала і на всьому заощаджувала. Джон стрепенувся – він так само сидів за столом у своєму кабінеті. Надворі панувала ніч. Невже він задрімав? А пам'ять знову показувала йому картини далекого минулого.

* * *

Ось містечко Річфорд в штаті Нью-Йорк, де після довгих мандрів оселилися його дід і баба – Годфрі й Люсі Рокфеллери. Тут на них чекала тяжка фермерська праця. Землі довкола були кепські, й прибутків ледь вистачало, аби прогодувати родину. Не додавав радості й Вільям, син Годфрі й Люсі, батько Джона. Працювати він не любив і ще підлітком тікав з дому – надовго й невідомо куди. Джон згадував лише кілька приємних моментів, пов'язаних зі своїм батьком. Походи на риболовлю або на полювання... Тато Білл був чудовим стрільцем! Чи ярмаркові дні, під час яких можна було хоч трохи розважитися... Але здебільшого Вільям займався тим, що ходив містечками та селами й дунив людей, продаючи їм всякий непотріб, в тому числі «цілющі настоянки»

від усіх недуг. Жінки любили Білла Рокфеллера за вроду. Вони піддавалися чарам цього пройдисвіта. Не встояла перед Вільямом, його солодкими словами і яскравим костюмом й Еліза Девідсон. Через два роки після їхнього шлюбу, 1839 року, й народився

Джон Рокфеллер.

О, як запам'ятався йому крихітний будиночок, де жили вони з батьками!

А ще – Ненсі Браун, яку батько найняв домогосподаркою. Навіщо вона була потрібна?

Лише згодом Джон зрозумів, що Ненсі – давня подружка Вільяма. І в їхній оселі вона так само справно народжувала дітей Біллові, як і його мати. Еліза терпіла все! Дивовижна жінка! Але згодом родичі Елізи витурили Ненсі з хати... Джон мусив дедалі більше допомагати матері, адже батько, як і раніше, часто зникав з дому. Прикидаючись народним цілителем, він продовжував свої авантурницькі мандри Америкою, продаючи довірливим мешканцям провінції біжутерію й «лікарські трави».

Сучасник згадував про самотню Елізу та її п'ятьох малюків: «Ніколи й ніде не бачив я дітей, які мали б такий жалюгідний і безпритульний вигляд. Замість одягу в них було справжнє лахміття. Вони тинялися постійно брудні й голодні». Мати сама гарувала на фермі й не могла приділяти дітям уваги. Проте Джон самому собі не хотів зізнатися, що ніколи не забуде тих тяжких й неприємних днів. Для нього їх просто не було. Принаймні так виглядало зовні. Як виявилось, хлопчик не зламався, а, загартувавши характер, вирішив досягти небачених висот. З Божою поміччю, звичайно.

Згодом життя Джона трохи поліпшилося. У татка Білла раптом з'вилось кілька тисяч доларів. Він черговий раз повернувся до сім'ї, й родина Рокфеллерів

переїхала на північ, до містечка Моравія. Тепер у них був чималий шматок землі й просторий будинок.

* * *

Сидячі в кріслі, Джон Рокфелер усміхнувся. А всміхався він нечасто. Просто згадав гарний краєвид, що відкривався з вікон їхнього дому в Моравії. Який це був рік? 1843-й, здається...

* * *

Вільям так само то зникав, то з'являвся. Мати мусила доручати кожній дитині якусь ділянку роботи. Щоденна тяжка праця на землі, відсутність безтурботного дозвілля зробили Джона постійно заглибленим у себе, серйозним. Він ніколи не сміявся, не пустував. Єдиною розрадою і розвагою були відвідини баптистської церкви. Джон став по-своєму глибоко релігійною людиною. Він знайшов моральне мірило для своїх вчинків, свого життя. Мати вчила малого Джона: щоразу, коли в храмі після проповіді всіх будуть обходити із тацею для пожертв, слід неодмінно покласти монету. Чи не звідти походить схильність Рокфеллера до благодійності?

Хлопчик зовні трохи флегматичний, незворушний, постійно думав про те, як заробити грошей,

аби полегшити життя. Він якось вистежив дику індичку в гнізді й почав носити маленьких індичат на продаж. Потім він здогадався купити півкіло дешевих цукерок, розділити їх на кілька частин і продати своїм сестрам і братам із невеликою «націнкою». Це була чи не перша в його житті бізнесова оборудка. А потім почав складати дрібні монети до вази, накопичуючи таким чином свій «капітал». Щоправда, батько одного разу заплатив Джонові цілих п'ять доларів за те, що хлопчик прочитав Біблію від початку до кінця!

Сам Джон Рокфеллер через багато років згадував: «Я був вихований на принципі: працюй і заощаджуй. Свій релігійний обов'язок я бачив у тому, аби брати все, що можливо, чесним шляхом, а потім віддавати все, що тільки можливо. Мене навчив цьому священник, коли я був іще дитиною».

Цікаво порівняти слова Джона із реплікою однієї людини, що добре знала родину Рокфеллерів: «Джон успадкував тремтливе ставлення і любов до грошей від свого батька. Вільям почував до них майже ненормальний потяг. Ніколи не зустрічав людину, яка б так сильно любила гроші».

* * *

Гроші! Це не мета, як думає багато хто, міркував Джон Рокфеллер, дивлячись у вікно, на місто, оповите сутінками. Гроші – то ключ до доброго життя, до людської пошани... І найкраща офіра. А Бог все бачить! Краще бути господарем своїх грошей, ніж їхнім рабом.

* * *

Колись він днями за безцінь копав картоплю одному фермерові. А ще підлітком позичив п'ятдесят доларів під сім відсотків річних й отримав прибуток, не поворухнувши пальцем. Тут було про що змислитися!

Джон згадав, як у років вісім чи дев'ять він у ж е міг прицінитися, обдивитися, чи гарні продаються дрова, й купити їх для дому. Сам! І навіть батько його хвалив. До речі, Вільям і прищепив Джону любов до бухгалтерського обліку, привчив безпомилково вести папери, тримати їх в порядку. Він пояснював Джону, що бізнес – це

жорстока боротьба, часто без правил. У цій сфері діяльності не можна бути сентиментальним мрійником і неуважним шукачем правди. Це інший світ. І Джон запам'ятав батькову науку.

А переїзд сім'ї до містечка Овего! Навчання в школі, а після нього... Джон доїв корову, носив воду, сапав город, рубав дрова. Часу на розваги й бешкетування не було. Та хлопець уже мав такий характер, що й не прагнув до байдикування. Він був відлюдкуватий, підозріливий, замкнений у своїй шкаралупці. Джон не любив юрби і сторонніх людей, пустих балачок і бездіяльності. Навіть татко зі своїми життєвими вибриками набрид йому. В батькові хлопець почав бачити не опору для нього і сім'ї, а гальмо на своєму життєвому шляху.

В Овего Джон поступив до так званої «академії», яка просто була середньою школою, щоправда, однією з найкращих у штаті Нью-Йорк.

У школі Джона найбільше цікавили технічні винаходи, які були дуже популярними в Америці на той час. Вчився він посередньо – здебільшого через брак цікавості до предметів.

Але злидні наступали на сім'ю. Навіть підручники школярам Рокфеллерам часто купували сусіди... Грошей не вистачало і через те, що аферист Вільям, не розлучаючись із Елізою, потай одружився

ще з одною жінкою – Маргарет. Джон мусив щось робити, аби врятувати сім'ю від голодної смерті. І він закінчує трьохмісячні курси в комерційному училищі. Слід сказати, що йому сподобалися основи банківської та біржової справи й бухгалтерський облік. І от влітку він почав шукати роботу, ходити по фірмах і конторах...

* * *

Ноги Джона Рокфеллера заціпили від сидіння в кріслі. Він таки справді заснув. Ні, це не діло! Треба по-справжньому відпочити перед тяжким завтрашнім днем. Та коли в нього дні були легкі? Його компанія «Стандард Ойл» процвітає, він поширив бізнес мало не в усі сфери промисловості... А от завтра відчиняє двері перший у світі медичний науково-дослідний інститут, створений на його кошти. Рокфеллер відкриє ще й університет, мистецький центр... Він багато чого подарує державі і людям. Ні, про плани на майбутнє він подумає завтра! Добраніч!

Історія людини в історії людства

Джон Девісон Рокфеллер, народився 8 липня 1839 року у Річфорді, штат Нью-Йорк (США), у сім'ї лікаря-шарлатана і фанатично віруючої жінки.

Родина майже не мала грошей. Батько Джона їздив від сім'ї на «заробітки», і родина ніколи не знала, чи повернеться він. Ще у зовсім ранньому віці Джон почав обожнювати гроші і займався своїм невеличким бізнесом. Та вже в 16 років, покинувши навчання, хлопець знайшов собі першу роботу помічником бухгалтера.

Але це була перша і остання його робота не на себе. Світлий розум, вдача і вміння йти до своєї мети допомогли Джону заснувати відому згодом на весь світ компанію «Стандард ойл компані». З того часу він невпинно йшов до своєї мети – стати найбагатшою людиною в світі. І він нею став. Але Джон Девісон Рокфеллер відомий не лише своїм багатством, а й умінням ділитись з ближніми. За своє життя він пожертвував більше 500 мільйонів доларів на доброчинність. Заснував Нью-Йоркський Інститут медичних досліджень і ряд фондів, у тому числі Фонд Рокфеллера.

ХТО НЕ ЖИВ ПОСЕРЕД БУРІ,
ТОЙ ЦІНИ НЕ ЗНАЄ СИЛИ...

Ця дівчина володіла понад десятком європейських мов, знала вітчизняну і світову літературу, історію, філософію, географію, культуру стародавніх і сучасних народів Сходу та Європи, чудово грала на фортепіано й писала цікаві живописні полотна... Але уславилася вона як видатний поет і геніальний драматург Лариса Петрівна Косач – Леся Українка.

Михайло Павлик, письменник і громадський діяч, казав після однієї зустрічі із нею у Львові в 1891 році, що Леся просто приголомшила його своєю освіченістю й тонким розумом. Павлик вважав, що вона живе лише поезією, але то було не зовсім так. Для свого віку вона виявилася геніальною жінкою. Він довго з нею розмовляв і в кожному її слові бачив розум і глибоке розуміння поезії, науки і життя. А тоді Лесі Українці, нагадаємо, було всього двадцять років!

Протез для хворої правої ноги, який виготовили у Варшаві, трохи притлумив нестерпний біль. Тепер Леся могла ходити майже вільно та ще й без ціпка, який так її дратував.

Леся підійшла до бюро й усміхнулася, згадавши милого дядька Михайла Драгоманова. Вона збиралася написати йому чергового листа і, до речі, подякувати. Дядько був політичним емігрант, його переслідувала російська влада, – вже тривалий час він жив у Болгарії й Франції, та не забував рідню в Україні. Він любив Лесю і нещодавно надіслав їй нові книжки, новинки європейської літератури. Дядько так дотепно розповідав їй колись про Віктора Гюго та Івана Тургенєва, з якими приятелював у Парижі! Тож напише вона Михайлові про все-все, всі свої думки опише, якими не могла поділитися навіть із його сестрою Ольгою, своєю матір'ю. Всі українці знали Ольгу Петрівну Драгоманову-Косач як видатну письменницю і фольклористку Олену Пчілку. А Лариса, яку мама і всі рідні прозивали Лесею, сприймала її по-своєму, як розумну, але надто вже прискіпливу, часом сувору і категоричну жінку. Тато, Петро Антонович, зовсім не такий – він лагідний, м'який, люблячий, ніжний...

З шістьох дітей, що були в Косачів (два сини і четверо дочок), Леся найбільше вдалася в батька: і вродою, і характером, і звичками. Обидва вони були однаково

лагідні та безмежно добрі, стримані, терплячі, однаково наділені виключною силою волі. Вони обоє були поблажливі в ставленні до інших, але не до себе. Мати дала Лесі тверді національні переконання і виховала для літературної праці.

* * *

Леся поклала перед собою аркуш паперу і взяла перо. Проте думки дівчини витали далеко.

Чи приречена вона тепер лише писати? Поезії, драматичні твори, зрештою, листи. Це захоплює, у неї стільки задумів! Але ж вона мріяла стати піаністкою. Вона чудово грала на фортепіано. Навіть її сувора й вимоглива мати визнавала це... Як могло все так змінитися? І невже причиною була страшна застуда в дитинстві?

Наче відгукуючись на ці думки, її рука знову нагадала про себе глибоким болем. Вочевидь, давня операція була не дуже вдалою.

Леся згадала, якою дівчинкою вона була – давно, дуже давно. В чотири з хвостиком років вже читала книжки. А як любила співати! В п'ять років батьки подарували Лесі фортепіано. Вона швидко вивчилася грати. І навіть самостійно складала музичні твори!

Біль відступив, і Леся всміхнулася ще раз – вона згадала, як років у шість доглядала квіти у своєму маленькому квітничку чи порала маленький городик. Свій, створений нею самою! А потім захопилася шиттям

і вишиванням. Вона пам'ятає сльози в татових очах, коли маленькою подарувала йому власноруч вишиту сорочку.

Вона була, як усі діти. Тільки талановита.

Так тривало до десяти літ. А в січні 1881 року все змінилося. В Луцьку, де тоді жила родина Косачів, Леся пішла на річку Стер подивитися, як святять воду на Водохреща. В дівчинки дуже змерзли ноги. Вона ледве прийшла додому. Невдовзі Леся тяжко захворіла: в неї почала боліти права нога. Дівчинка була дуже терплячою, але не витримувала і плакала від болю. Її лікували різними способами: ваннами і масажами, й нога че-

рез деякий час перестала боліти. І не турбувала Леся кілька років. А потім був діагноз – сухоти кісток.

Чому? Звідки? Невже те переохолодження могло спричинитися до такого лиха? Леся не могла збагнути. Іноді їй здавалося, що вона якось змирилася із хворобою. Що та перестала чіпати дівчинку. Але знову і знову наставала мить, коли нестерпний біль повертався.

Леся не знала, що підступний туберкульоз перекинеється згодом на легені, на нирки... Операція на лівій руці восени 1883 року позбавила болю, але й перекреслила надії стати піаністкою.

«Мені часом здається, – писала згодом Леся Українка, – що з мене вийшов би далеко

кращий музика, ніж поет, та тільки біда, що натура утяла мені кепський жарт».

* * *

Леся глянула на чистий аркуш паперу. Вона не написала ще жодного рядка! Але пам'ять знай показувала дівчині призабуті картини з минулого.

Скільки їй було? Років п'ять, коли мати привезла її до Києва попрощатися із Михайлом Драгомановим, який мусив покинути Україну. А потім, улітку того ж 1876 року, сталася подія, яка закарбувалася в душі і спогадах маленької Лесі на все життя. Вона з братом Михайлом відпочивала в селі Жабориці. Там їй дуже сподобалося, а поліські казки, пісні, повір'я та звичаї просто-таки зачарували Лесю. Все життя вона згадувала ті дитячі враження. А урочище Нечимне поблизу волинського села Скулина! Неймовірна краса і таємничість тамтешнього озера... Мабуть, із його легенд і народилася через багато років геніальна феєрія Лесі Українки «Лісова пісня».

А як гарно було разом із тіткою – Оленою Антонівною Косач, татовою сестрою! Поки батьки їздили в Париж на Всесвітню виставку 1878 року, дітей доглядала саме ця чудова і мила жінка. Щоправда, російські шпигуни дізналися, що насправді метою поїздки до Парижа була зустріч із Михайлом Драгомановим. Після того Петра Антоновича Косача

переведуть на службу до Луцька. Хай цей українофіл разом із сім'єю живе десь подалі!

* * *

Все дивним чином перепліталось у житті – сумні і приємні події. Леся відчула, що сьогодні напише нову поезію... Це солодке передчуття поетичного шалу, що хвилиною з'являвся ночами, тримало її на світі.

Гетьте, думи, ви, хмари осінні!
То ж тепер весна молода
Чи то так у жалю, голосінні
Проминуть молодії літа?

Ні, я хочу крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись,
Жити хочу! Геть думи сумні!

Леся заплакала – не за собою, не за своєю долею. Таких мужніх людей, як вона, мабуть, годі було шукати. Просто дівчина згадала, що заарештовану Олену Антонівну заслали до страшного далекого Сибіру.

Батько після арешту сестри сказав: все одно треба жити. Того ж таки 1879 року він купив ділянку землі з будівлями в селі Колодяжному поблизу Ковеля й розпочав будівництво нового помешкання для родини. Він намагався зробити життя дружини і дітей затиш-

ним і приємним. Леся замріялася і несамохіть згадала ще одну свою тітку, Олександру Антонівну Косач. Тітка Саша, як її називали, була першою Лесиною професійною вчителькою музики. Так, Леся вже грала на фортепіано, але скільки нового пані Олександра відкрила дівчині в чарівному світі музики! В Луцьку тітка Саша жила у Косачів. Причиною її приїзду до родини опального Петра Антоновича став арешт і заслання чоловіка Олександри Антонівни – Бориса Шимановського. Царат пильно стежив за всіма свідомими українцями, за їхньою найменшою діяльністю на ниві рідної культури. І карав за це безжально.

Леся думала, чи не є вадою її розвитку як людини духовної те, що вона так і не отримала систематичної, гімназійної освіти. Завадила хвороба. Але ж суворим і вимогливим вчителем дівчини була її мати, Олена Пчілка. Вона сама розробила програму навчання дочки – широку і ґрунтовну. Батько пропонував запросити гімназійних вчителів додому, але не міг переконати владну і гонористу Ольгу Петрівну. Що й казати! Пчілка навіть псевдонім майбутній письменниці підказала сама: «Леся Українка!» Трохи прямолінійно, зате пафосно.

Вже у вісім років Леся написала свою першу поезію – «Надія», присвячену заарештованій тітці Олені Антонівні.

Потім хвороба неначе підштовхнула пристрасть до писання. Рік, коли у Лесі з'явилася недуга, запам'ятався їй перебуванням у Києві. Тут її з братом Михайлом навчали вже справжні вчителі з чоловічої гімназії. А музику, уроки гри на фортепіано, їй викладала дружина самого Миколи Лисенка – Ольга Олександрівна О'Коннор, ірландка, яка майже нічим не відрізнялася від українських панянок.

Взимку Леся з братом Михайлом часто бувала у Києві. Вивчення латини і давньогрецької, різні вчителі, а також приватні вечори, виразно, підкреслено українські за темами і духом... Часом Леся навіть забувала про кляту хворобу.

За рік до операції на руці родина Косачів оселилася в чарівному Колодяжному. О, Леся була в захваті від справжньої, таємничої, казкової Волині, з її глибокими озерами й дрімучими лісами! Вона заприязнилася із багатьма сільськими дітьми. І навіть разом із мамою і братом записувала неперевершені народні пісні, не забуваючи занотовувати і їхні мелодії.

* * *

Леся дивилася у вікно. Чому листи завжди пишуться легко, а сьогодні – жодного рядка? Чи це спогади дитинства так змінили настрої?

Попри все доля таки приносила їй приємні подарунки. Як тоді, коли у львівському часописі «Зоря»

з'явилася Лесина поезія «Конвалія», перший друкований твір, підписаний псевдонімом «Леся Українка»! Або коли в Колодяжне привезли рояль! Як то було гарно – грати на ньому! Тоді вона ще могла грати... Ні, вона не буде сьогодні думати про сухоти! Краще згадати, як вона вперше побачила море! Чорне море! То було неймовірно! Навіть написала цикл віршів про подорож до моря. І нехай ця мандрівка була вимушеною – на лікування до Одеси, все

одно Леся пам'ятає всі тодішні нові, незабутні враження.

Потім будуть такі ж подорожі до Болгарії,

Італії, Єгипту, Грузії... Дивним чином хвороба відкривала світ перед поетом. «Пожила в Азії, – нотувала Леся Українка наприкінці життя, – поживу ще й в Африці, а там... Отак все посуватимусь далі та далі – та й зникну, обернуся в легенду».

* * *

Авжеж, казала собі Леся, треба зосередитися й таки написати листа. І далі працювати над перекладом Гомерової «Іліади». Вона ж бо має багато чого перекласти, аби українці могли через рідну мову долучитися до кращого зі світової літератури. А ще слід написати для сестри підручник «Стародавня історія східних народів». Приємно згадати і про те, як після публікацій у «Зорі» налагодилася її літературна праця. Як тішило Лесю, коли в тому ж таки Львові 1893 року вийшла друком перша книжечка поезій «На крилах пісень!». О ні, вона не здасться! Вона буде писати. В її творах буде вся історія людства, весь відомий світ. І кожен рядок бринітиме найкращою, найбільш співучою – рідною мовою.

Хто вам сказав, що я слабка,
що я корюся долі?
Хіба тремтить моя рука
чи пісня й думка кволі?

Здається, Леся знає, з чого почати листа дядькові Михайлові! Вона напише йому, як малою в Колодязному сама-самісінька бігала вночі в ліс. Сподівалася побачити чарівну мавку, оповіді про яку вона слухала, затамувавши подих. І ніхто з дорослих про це не знав! Здається, вона просто згадала волинські ліси й затужила за ними... Ні, її лист не буде тужним, він буде усміхненим. Попри все.

Історія людини в історії людства

Леся Українка народилася 25 лютого 1871 року у місті Новгород-Волинському. Першою вчителькою дівчинки стала її мати – письменниця Олена Пчілка. Вона розробила свою програму навчання, яку і випробувала на своїй доньці. Може, всупереч недузї, що послала їй доля, а може, завдяки любові до життя Леся виросла різносторонньою та творчою натурою. Вона вже з п'яти років складала та грала невеличкі музичні твори, у вісім років написала свій перший вірш. Друкуватися майбутня всесвітньо відома поетеса почала з 12 років. Список вивчених Лесею іноземних мов заслуговує на повагу: болгарська, іспанська, латинська, давньогрецька, італійська, польська, німецька, англійська, французька. А в 19 років написала власний підручник «Стародавня історія східних народів». Дівчинка Леся (справжнє ім'я Лариса Косач-Квітка) не тільки талантом, але й власним життям заслужила звання народної героїні – Українка.

ДВА ЖИТТЯ ВІНСТОНА З РОДУ МАЛЬБОРО

«У видатних людей часто бувало нещасливе дитинство. Суворий гніт обставин, злигодні, уколи презирства і насмішок, яких зазнали вони на зорі свого життя, були необхідні, аби збудити в них безжальну цілеспрямованість і чітку кмітливість, без яких великі звершення вдаються лише зрідка». Уже в дорослому віці такий запис зробив чоловік, який залишив помітний слід в історії Великої Британії й усієї Європи, – сер Вінстон Леонард Спенсер Черчілль.

Та що таке щасливе дитинство? Відповідь на це запитання не така очевидна, як видається на перший погляд. Чи було щасливим дитинство Вінстона Черчілля? І так, і ні.

Здається, ніби маленькому Віні щастило від народження. Погляньте самі. Його татом був лорд Рендолф Черчілль зі старовинного, знатного і заможного роду Мальборо, голова Консервативної партії Великої Британії, а мати – чорноока красуня-американка Дженет Джером. Батько Дженні був багатим підприємцем.

Рендолф і Дженет закохалися з першого погляду. Вже на третій день знайомства лорд запропонував Дженні руку й серце.

Хлопчик народився у величезному палаці Бленхейм, родинному гнізді сім'ї Черчіллів поблизу містечка Вудсток в Оксфордширі, в старій добрій Англії.

– Який гарненький! – вигукнула служниця Елізабет, побачивши новонароджене немовля. – У нього милий чубчик!

– Боже праведний! – відгукнулася друга. – Але як же він кричить! Я прийняла багато дітей, але такого крику я зроду не чула! Ох і характер, напевне, буде в нього!

Служниця мала рацію. Згодом характер Вінстона можна буде порівняти із вдачею справжнього англійського бульдога – невідпорна хватка і сила, шал і незворушність.

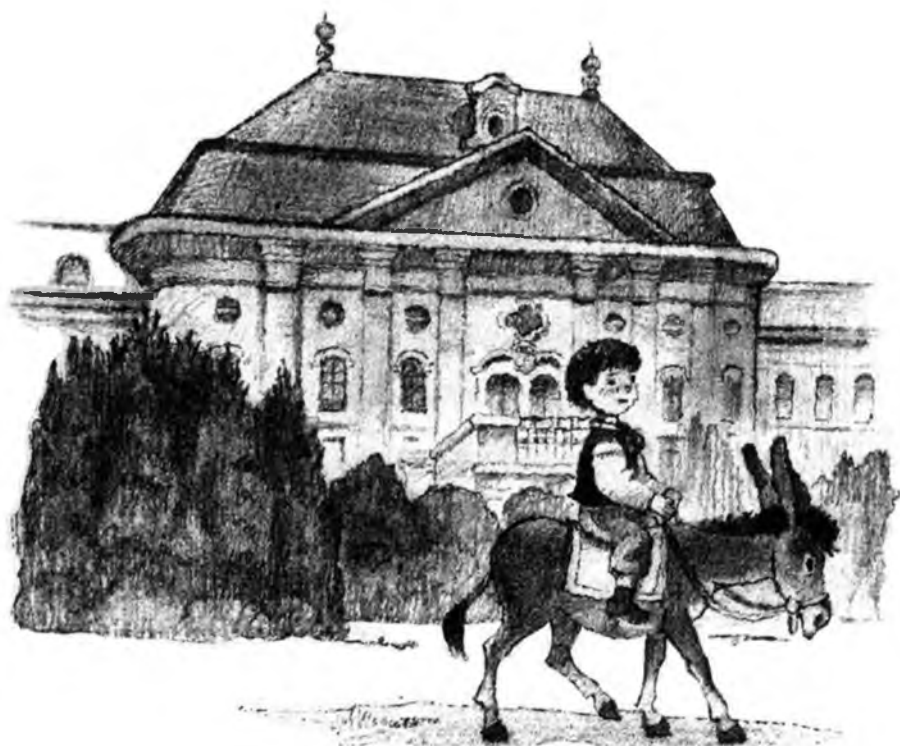
Крім земель довкола палацу, родина Черчіллів мала будинок в Лондоні. Там була старанна й вишколена прислуга, чудовий кухар-француз, котрий готував вишукані страви, про які ходили справжні легенди, там родина влаштовувала бучні прийняття, на яких бував навіть принц Уельський, – таким було життя Рендолфа і Дженет.

Маленького Вінстона виховували як нащадка аристократичної родини. Його доглядали няньки й гувернантки, а одна з них, Елізабет Еверест, по-справжньому любила рудуватого хлопчика з трохи кирпатим носом. Щирій, вірній і добрій няні Вінстон довіряв свої дитячі секрети, ділився надіями і прикрощами. А вона завжди готова була втішити його, розвеселити і підтримати доброю порадою.

Перші спогади Вінстонового дитинства пов'язані не з Англією, а з Ірландією, куди родина Черчіллів мусила переселитися через світський скандал в аристократичній верхівці Британії. По суті, принц Уельський змусив родину переїхати на Смарагдовий острів. Втім, у Дубліні Рендолф і Дженні вели таке ж безтурботне і бурхливе життя, як і в Лондоні – бали, прийняття, розваги, кінний спорт і полювання... Кам'яниця Черчіллів стояла неподалік від резиденції віце-короля Ірландії, який правив нею від імені англійської королеви.

Дженні розповідала рідним, які залишилися в Англії, що Вінстон почуватися добре. Він гуляв у парку, катався на віслючку і милувався військовими парадми. Як згадує сам Черчілль, не подобалося йому тільки навчання із гувернанткою, від якої він ховався у величезній оранжереї.

Незабаром сім'я повернулася до Англії. У віці восьми років Вінстона направили вчитися до підготовчої (початкової) школи Сент-Джордж, модного й аж ніяк не дешевого закладу.

* * *

Читач, мабуть, чекає розповіді про талановитого учня, про те, як захоплювалися вчителі його здібностями, чекає прекрасної історії про те, як щодня розкривався талантист Вінстона Черчілля, як він став офіцером, а згодом і політичним діячем, який у найскрутнішу пору очолив англійську державу... Проте

дійсність не завжди схожа на казку, хоч як нам цього й хотілося б.

Почнемо з того, що батьки Рендолфа були категорично проти його шлюбу із «дочкою нью-йоркського спекулянта». Вони ніколи так і не змирилися із вибором сина. Йому прямо казали, що для них, англійських аристократів, принизливо бути родичами якихось американців. До того ж подекували, що в Дженні є трохи й індіанської крові! Принизливим було і те, що батько Дженет перед весіллям сплатив Рендолфові борги у розмірі двох тисяч фунтів, – а на той час це була чималенька сума.

Борги постійно переслідували нову родину. Її розкішний спосіб життя не вкладався у Рендолфові прибутки... Втім, на ту пору чимало англійських аристократів жили у борг. А Рендолф був справжнім модником, денді... Як, до речі, й Дженні, котра навіть не встигала спілкуватися із сином, так захоплена була світськими вечорами, балами, прийняттями, усім безтурботним життям аристократки. Як глузувало її оточення, Дженні була з тих жінок, які вважали себе злидарями, якщо в них було менше сорока пар черевичок.

А тим часом усі прибутки родини витрачалися на утримання палацу з парком і будинків. Справа дійшла до того, що Черчіллям довелося збувати фамільні коштовності, аби провадити той спосіб життя, якого від них вимагало перебування у вищому світі.

Зворотнім боком такого невпинного «пурхання» була неувага до маленького Вінстона. Так було заведено у вищих колах тодішньої Англії, – але травму, якої завдали йому батьки, хлопчик пам'ятав усе життя. Він любив їх, а вони були недосяжними, далекими... Батька малюк бачив лише вряди-годи, а тим часом просто обожнював його, вигадавши образ людини, якої, можливо, й не було насправді. Вінстон писав татові листи, звертаючись до нього завжди на «Ви», а той відповідав синові: «Замініть у Ваших листах слово «тато» на «батько». В книзі «Початок мого життя»,

Черчілль згадував про матір: «Вона була для мене Вечірньою Зіркою. Я палко любив її, але звіддаля».

Так минало дитинство Вінстона, якого Дженні народила в гардеробній кімнаті палацу, – саме там її за-скочили пологи. Єдиним світлим промінчиком було ставлення до нього няні Елізабет Енн Еверест, про яку ми вже згадували. Родина Вінстона без жодних докорів сумління раптово звільнить її через двадцять років бездоганної служби.

Вінстон боявся майбутнього навчання у закритій школі, й ці страхи виявилися небезпідставними.

– Вінстоне, – сказав Рендолф Черчілль, викликавши сина до свого кабінету. – Сподіваюсь, ви розумієте, що в житті кожного чоловіка настає час, коли він му-сить забути про іграшки й почати серйозно вчитися. Ми віддаємо Вас до школи Сент-Джордж.

– Так, тат... батьку, я розумію, – тихо відповів Вінстон, згадавши раптом свої півтори тисячі олов'яних солда-тиків, яких він так вправно розставляв у вигляді армій, що вели справжні битви.

– Чудово. Візьміть із собою лише необхідні, особисті речі. Пам'ятайте в школі про честь вашої родини.

– Дякую Вам. Я пам'ятатиму.

Школу йому обрали невдало – а, може, батьки сві-домо віддали його до такого суворого закладу? Тепер Вінстон був далеко від своєї домівки, сім'ї, від спілку-

вання із близькими людьми.

В школі для хлопчиків панували жорстокі порядки. За найменшу провину директор щопонеділка «виховував» дітей різками. Як згадує Черчілль, учні з жахом дослухалися до криків, що долинали крізь зачинені двері. Дітей шмагали до крові, й після такої «педагогіки» вони не могли сидіти. Часто на горіхи діставалося і неслухняному, непосидючому і свавільному Вінстонові. Одного разу його відшмагали за крадіжку цукру з комори.

Маленький Вінстон просив батьків хоча б інколи приїздити до нього. Але їм, знай, бракувало часу... Він просив надіслати йому хоч трохи грошей на поточні видатки, але й гроші, зрозуміло, надходили зрідка.

Якось Рендолф Черчілль проїжджав біля школи, але так і не зайшов до сина. Вінстон був прикро вражений, дізнавшись про це, і на його душі лишився ще один рубець.

Проте в таких умовах гартувався характер і стійкість майбутнього прем'єр-міністра Великої Британії, лідера Консервативної партії, лауреата Нобелівської премії з літератури, міністра внутрішніх справ тощо. Вінстон Черчілль багато років поспіль лукаво підтримував чутки, що в школі він вчився найгірше, був тупим нездарою і бешкетником, але попри те зумів стати на чолі великої європейської країни.

Звичайно, все було не так прямолінійно, як зазвичай і трапляється в житті.

Попри жорсткі умови перебування в школі Сент-Джордж, Вінстон навчався задовільно. За оцінками він був середнячком, але деякі шкільні предмети знав непогано. Хлопчику подобалася географія та історія, література і французька мова. Дуже приваблювала його й англійська література. У Вінстона була чудова пам'ять, і він міг вільно переказувати цілі поеми англійських класиків. Вчителі вважали, що Вінстон може чудово вчитися, – якщо, звісно, захоче.

А він тим часом постійно потрапляв у всякі халепи, бешкетував, зневажав шкільний розпорядок і правила. В цьому яскраво виявлявся характер юного

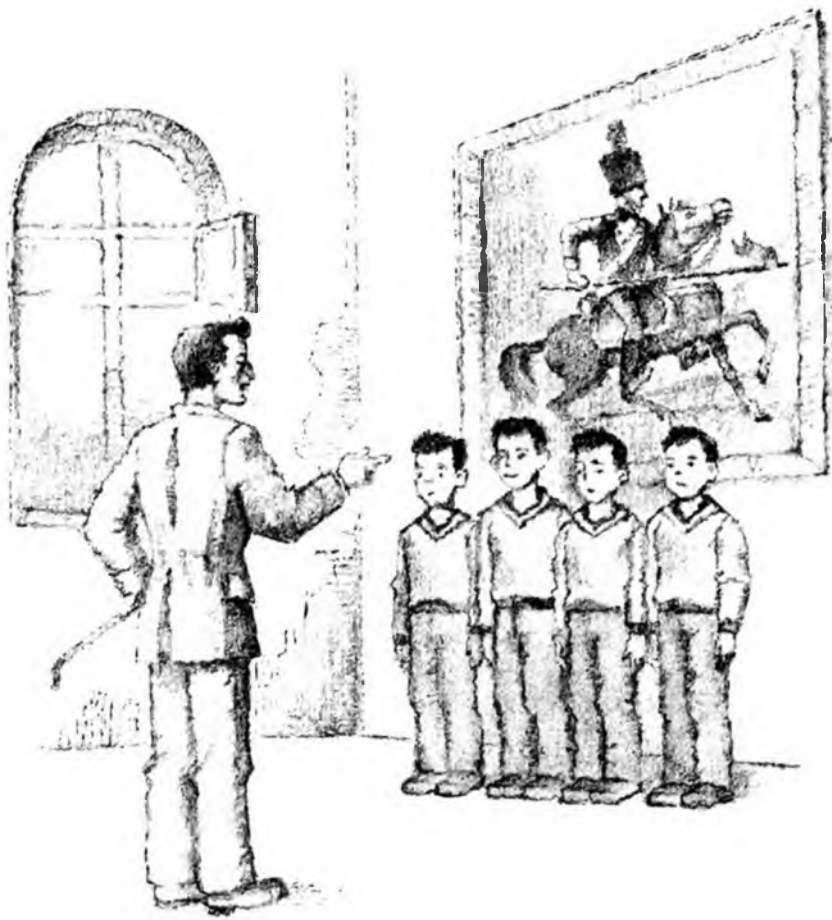
Вінстона Черчілля – незалежний, впертий, непосидючий. Як і його батько Рендолф, хлопець був самовпевненим, непокірним, говірким.

Така двоїстість життя – вільного і обмеженого, часом безтурботного і суворого – так само як і двоїстість природи, збережеться у Черчілля назавжди.

Віддиких порядків у школі Сент-Джордж врятувала хлопчика та сама нянька Еверест. Вона повідомила леді Дженнет про страшні сліди катувань на тілі дитини, й Вінстона перевели до приватної підготовчої школи в місті Брайтон. Доля усміхнулася малому бешкетнику, й він почав добре навчатися. Скажімо, хлопчик одного року мав чи не найкращі із латинської і давньогрецької мов. Хоча згодом він за просто міг покинути вивчення тих предметів, які йому не подобалися.

Бездоганною поведінкою Вінстон похвалитися не міг. Зацідити комусь із школярів у вухо чи ніс? Це він легко міг зробити.

Як і раніше, батьки нечасто бачилися з сином. Рендолф займався політичними справами, а мати теж не поспішала до Вінстона. Тим часом хлопчик вже потребував уваги не лише близьких, а й лікарів. Він був короткозорим і дуже соромився цього, часто застуджувався... Навіть вимова у нього була неправильна.

І тут ми знову бачимо, як особистість Вінстона Черчілля двоїться, неначе відбиваючись у химерному дзеркалі. У майбутньому він і трохи не схожий на хворовиту дитину. У своєму другому житті Вінстон виправив вимову завдяки наполегливим вправам. Ті, хто знав його як чудового промовця, й повірити не могли, що в дитинстві він розмовляв так, наче в роті у нього була гаряча каша. А от застуди довели його до

страшенного запалення легень, яке сталося у березні 1886 року, й Вінстон опинився на межі життя і смерті.

Та все завершилося одужанням. І знову поворот: згодом він став неабияким спортсменом. Хоч як це дивно, Вінстон любляв зимові види спорту, зокрема, катання на ковзанах, і, як справжній англієць-аристократ, їздив на кінні прогулянки.

Життя Вінстона Черчілля було своєрідною «книгою змін». У 1888 році батьки віддають його до вищої закритої аристократичної школи в Харроу. Навчався Вінстон дуже нерівно, либонь, і через свій складний характер. Але вступні іспити в Харроу він здолав завиграшки – не в останню чергу завдяки високому становищу свого батька. Чотири з половиною роки в Харроу означали прощання з дитинством і юністю. В цій школі хлопчик знову міняється. Він краще навчається (але опановує лише ті науки, які хоче), починає чудово плавати і стріляти з гвинтівки, ба більше – стає чемпіоном у міжшкільному турнірі з фехтування.

Вінстон Черчілль писав про Харроу: «Там так мило, гарні околиці, чудовий басейн для плавання й гімнастична зала, теслярська майстерня і багато цікавих занять». Втім, згодом Харроу йому набридає, хоч Вінстон і закінчує школу в числі дванадцяти найкращих випускників... Хлопець мріє про щось інше. Він занотовує: «Немає для мене вищого честолюбства

й ні про що не мрію я так пристрасно, як про визнання моєї відваги».

Відтак два життя Вінстона Черчілля зливаються в одне: він обирає шлях військового, а потім – політика. Прагнення слави змушує його стати армійським репортером в Південній Африці, брати участь у військових кампаніях Британії в різних місцях світу, тікати з бурського полону, писати чудові книги, керувати країною під час Другої світової війни... Все буде потім, упродовж дев'яноста років його довгого і дивного життя.

Історія людини в історії людства

Вінстон Черчілль народився 30 листопада 1874 року у знатній родині герцогів з роду Мальборо.

Батько Вінстона – герцог Рендолф Спенсор – також був відомим політиком і займав посаду Канцлера державної скарбниці. Мати – леді Рендолф Черчілль – була дочкою заможного американського бізнесмена.

Коли Черчіллю було вісім років, його відправили вчитись у підготовчу школу Сент-Джордж. Школа відрізнялась жорстоким поводженням з учнями, а її вчителі виховували дітей за допомогою різок. Та навіть таке ставлення навчального закладу до дисципліни не зламало вольового і неслухняного характеру хлопчика. Вінстон вчився погано, часто порушував порядок. В молодості хлопець неодноразово змінював коло діяльності. То він хотів стати військовим, то

журналістом, пробував себе як каменяря, садовий архітектор, письменник, та зрештою, вибрав шлях політика. За свої мемуари був нагороджений Нобелівською премією. У парламенті був спочатку консерватором, потім лібералом. Займав ряд міністерських посад: військового міністра, міністра фінансів, був головою коаліційного уряду. Черчилль по праву вважається одним з найвизначніших політиків ХХ століття. Ця людина довела, що у неї не лише залізна воля і стійкі переконання, а й гострий розум та здатність знаходити нестандартні рішення. Останнє особливо проявлялось у роки Другої світової війни, коли Англія воювала у складі антигітлерівської коаліції.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА 5

ОДИН ДЕНЬ ХЛОПЧИКА З ВІНЧІ

(дитинство Леонардо да Вінчі) 7

КОРОЛЬ КАРЛ

(дитинство Карла Ліннея). 21

ЖИТТЯ ТА НЕЙМОВІРНІ ПРИГОДИ

ХЛОПЧИКА З НАНТА ЖЮЛЯ-ГАБРІЄЛЯ ВЕРНА

(дитинство Жюля Верна) 35

РАНОК РОКФЕЛЛЕРА

(дитинство Джона Рокфеллера) 49

ХТО НЕ ЖИВ ПОСЕРЕД БУРІ, ТОЙ ЦІНИ НЕ ЗНАЄ СИЛІ

(дитинство Лесі Українки). 63

ДВА ЖИТТЯ ВІНСТОНА З РОДУ МАЛЬБОРО

(дитинство Вінстона Черчилля) 77

В серії **ЖИТТЯ
ВИДАТНИХ
ДІТЕЙ**

Ірен Роздобудько про... – К.: Грані-Т, 2007.
(формат 130x199, тверда обкладинка)

Історії з життя п'яти маленьких героїв для першої книжки нової серії видавництва. Паскаль, Моцарт, Андерсен, Білокур, Чаплін – усі вони є представниками різних сфер мистецтва й науки, об'єднані нестримним прагненням до нового й незвичайного. В основі розповідей лежать факти з дитинства геніальних особистостей, а талантом письменниці вони перетворені в мистецький твір з оригінальною композицією та несподіваним моральним підтекстом.

Олександр Дерманський про... – К.: Грані-Т, 2007.
(формат 130x199, тверда обкладинка)

Олександр Дерманський по-новому відкриває дитинство геніальних особистостей. Вони постають перед читачами у несподіваних ситуаціях, веселими та безтурботними, як усі діти. Східний цілитель, класик українського і світового кінематографу, "великий чарівник" анімаційного мистецтва, непереможний полководець та досі неперевершений футболіст – усі вони дуже різні у своїх досягненнях, але допитливий розум, наполеглива праця та бажання вдосконалити світ об'єднує їх.

Серія "Сучасна дитяча проза"

Ірен Роздобудько. Коли оживають ляльки. –
К.: Грані-Т, 2007.

(формат 198x198, тверда обкладинка)

Ірен Роздобудько – відома українська письменниця, неодноразова лауреатка різноманітних конкурсів. Ця книжка – своєрідний «дебют» званої авторки. Перша спроба прози для дітей відкриє зовсім іншу, несподівану грань її обдарування. Не менш цікаво, ніж життя дорослих, постає в зображенні Ірен Роздобудько світ дитинства.

Олесь Ільченко. Таємниця старої обсерваторії. –
К.: Грані-Т, 2007.

(формат 198x198, тверда обкладинка)

Олесь Ільченко відомий як прозаїк, сценарист і поет. Ця книжка – розповіді про пригоди маленьких героїв Влада та Оленки. Загадковий Незнайомець у чорному плащі повів їх у обсерваторію. Зазирнувши в телескоп, вони почали подорож дивними світами, де все нібито нагадує рідне місто і парк, у якому розташована чарівна обсерваторія, але далі на них чекають зустрічі з небезпечними жуками, піратами та іншими створіннями. Чи вдалося дітям знайти з ними спільну мову й вийти цілими з небезпечних пригод – читайте у книжці.

Видавництво «Грані-Т»: 01011, м. Київ, вул. С. П. Ковалевського, 8 (044) 209-16-42

Серія "Суперники"

Близнюки рідко грають поодинці. Книга 1 –

К.: Грані-Т, 2007.

(формат 140x199, тверда обкладинка)

Якщо хтось вважає, що футбол – це звичайна спортивна гра, то йому необхідно прочитати цю книгу. Спортивний майданчик і команда вчать близнюків Пауля та Пію не лише розробляти стратегічні плани забивання м'яча у ворота. Набагато важливіше залишатися чесним у грі, у стосунках з батьками й друзями. Лише в такому разі перемога принесе задоволення. І не вірте, що дівчатка не грають у футбол.

Геть з поля, хлопці! Книга 2 –

К.: Грані-Т, 2007.

(формат 140x199, тверда обкладинка)

Футбол для героїв цієї книги – найкращий винахід людства. Проте, хлопці й досі не хочуть визнати, що команда дівчат здатна виграти фінальний матч. Парі з капітаном хлоп'ячої команди стало вирішальним у ході суперечки. У результаті дівчата зібрали власну футбольну команду, а хлопці змушені припинити зухвалі жарти, бо трапилися події, які збурили життя обох команд і про які найкраще прочитати в цій книзі.

E-mail: grani.tv@gmail.com, www.grani-t.com

Літературно-художнє видання
Серія «Життя видатних дітей»

Олесь Ільченко

Олесь Ільченко про
Леонардо да Вінчі, Карла Ліннея,
Жюля Верна, Джона Рокфеллера,
Лесю Українку, Вінстона Черчілля

Оповідання

Для дітей молодшого та середнього шкільного віку

Відповідальний редактор *Олена Мовчан*
Літературний редактор *Леонід Кононович*
Технічний редактор *Олександр Гончар*
Коректори *Олена Мовчан, Анастасія Музиченко*
Дизайн і комп'ютерна верстка *Ольги Московченко*

Підписано до друку 21.12.2009 р.
Формат 84x108/32. Папір офсетний.
Гарнітура Newton.
Ум.-друк. арк. 5. Друк офсетний.
Наклад 4000 пр. (2-й завод 3001-4000 тис.)
Зам. № 9-635

ТОВ Видавництво «Грані-Т»
Україна 02140, м. Київ, вул. Бориса Гмирі, 2, офіс 10
тел./факс: +38 (044) 200-12-57 (58, 59),
+38 (044) 227-80-43, +38 (044) 353-60-69
Відділ збуту: +38(044) 209-16-42, +38 (044) 592-28-27
office@grani-t.info
www.grani-t.com.ua

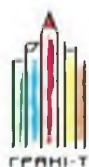
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта
видавничої справи ДК № 2453 від 27.03.2006 р.

Видруковано у ВАТ «Поліграфкнига»
корпоративне підприємство ДАК «Укрвидавполіграфія»
03057, м. Київ, вул. О. Довженка, 3.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК №3089 від 23.01.2008 р.

Видатний французький письменник
Антуан де Сент-Екзюпері стверджував,
що «всі ми родом з дитинства».

Наші дорослі досягнення ґрунтуються
на дитячих спогадах та мріях. Ті, кому пощастило
вчасно виявити свій талант, нині щасливі та відомі
всьому світові. Історії геніального дитинства
із серії «Життя видатних дітей» допоможуть
Вам і Вашій дитині виявити саме той
неповторний талант, що зробить
Вас батьками видатної особистості.

*Scan by Tetyanka_*